

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Outbreak Management Team

Datum 16 april 2020
Betreft Adviesaanvraag heropening scholen

Geachte leden van het Outbreak Management Team,

Middels deze brief vragen wij advies over scenario's en protocollen voor het heropenen van scholen en onderwijsinstellingen.

In het vervolg geven we allereerst de uitgangspunten voor de scenario's (1), dan een beschrijving van de scenario's per sector aangevuld met de concrete vragen die we aan u willen stellen. Achtereenvolgens vindt u de scenario's en vragen betreffende het primair onderwijs (2), het voortgezet onderwijs (3), het speciaal onderwijs, het speciaal basisonderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs, het praktijkonderwijs en het nieuwkomersonderwijs (4), het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs (5) en het vervoer van leerlingen en studenten(6). In de bijlage vindt u per sector (PO, VO, MBO en hoger onderwijs) de voorgestelde protocollen. Deze protocollen zijn door de sector zelf ontwikkeld. Op basis van de input van alle sectoren is OCW tot een basisscenario gekomen. De basisscenario is uitgangspunt voor deze adviesaanvraag. De scenario's in de protocollen moeten in dat licht worden gezien.

In het algemeen merken we op dat waar gevraagd wordt naar effecten er wordt bedoeld effecten op druk op de zorg (aantal IC-opnames, op het aantal ziekenhuisopnames), op de verspreiding van het virus, en op de kwetsbare populatie (met name ouderen).

Wij zien uw antwoorden op de gestelde vragen en de beoordeling van de protocollen graag tegemoet.

1. Uitgangspunten

We hanteren de volgende algemene uitgangspunten:

- we volgen één op één de adviezen van het RIVM;
- de stappen die we zetten passen logisch in de bredere aanpak en zijn eenvoudig te volgen;

- we gaan stap voor stap en zijn voorzichtig om te voorkomen dat we snel weer terug moeten schakelen;
- er zijn vastgestelde protocollen die goed kunnen worden vertaald naar de specifieke schoolsituatie;
- de noodopvang voor kinderen van ouders met cruciale beroepen en voor kwetsbare kinderen loopt in alle scenario's door.

Onze referentie

Wat zijn de criteria die we hanteren voor het onderwijs?

- **gezondheid:** het is essentieel dat het onderwijs veilig is voor leerlingen, ouders en leraren. Als we een te grote stap nemen en later terug moeten schakelen bestaat kans op onrust. Het risico bestaat dan dat ouders kinderen thuishouden. Voor de langere termijn zijn we dan verder van huis. Daarnaast heeft het openen van het onderwijs gezondheidsgevolgen voor de rest van de samenleving: het is een toename van het openbare leven, inclusief openbaar vervoer.
- **samenleving/economie:** het onderwijs levert geen directe welvaartswinst op, maar verhoogt deelname en productiviteit van ouders in het arbeidsproces, waardoor het economische leven weer op gang kan komen.
- **onderwijskundig:** onderwijs draagt sterk bij aan het voorkomen van onderwijsachterstanden bij leerlingen, zeker bij kwetsbare kinderen, waardoor we voorkomen dat de kansongelijkheid toeneemt.
- **praktisch:** het moet praktisch uitvoerbaar zijn. Er moeten voldoende leraren zijn en duidelijke regels voor iedereen.
- **draagvlak bij leraren, leerlingen en ouders:** zonder vertrouwen bij ouders, leerlingen en leraren in een goede en veilige oplossing gaat het niet werken.

Al met al is het zeer wenselijk als er een stap te zetten is in het onderwijs vanwege het voorkomen van onderwijsachterstanden en de bijdrage aan samenleving en economie, maar gezondheid, draagvlak en praktische uitvoerbaarheid zijn essentiële randvoorwaarden.

2. Scenario's primair onderwijs

Op basis van de criteria zijn we gekomen tot het volgende basisscenario. We kiezen ervoor de scholen weer deels te openen.

Gezondheid staat voorop. Deze adviesaanvraag heeft de bedoeling tot een scenario te komen dat aan de randvoorwaarden op dat vlak voldoet. Het voorgestelde scenario gaat ervan uit dat de 1,5 meter tussen kinderen niet gehanteerd hoeft te worden. Voor de bescherming van ouders en leraren worden protocollen opgesteld.

Het opengaan van de scholen draagt bij aan een open **economie/samenleving**, jongere kinderen zijn hierbij een grotere belasting voor ouders voor wat betreft afstandsonderwijs en opvang, wat ten koste gaat van werk dan oudere kinderen.

Onderwijskundig is te beredeneren dat de taal en sociale ontwikkeling van het jonge kind van groot belang is, waarbij het moeilijk is dit volledig te prioriteren boven het belang voor onderwijs aan kinderen in de oudere groepen.

Voor de **praktische consequenties, haalbaarheid en draagvlak** is een geleidelijke start van het onderwijs aan te raden. Daarom gaan nog niet alle leerlingen elke dag naar school.

Onze referentie

Al met al rechtvaardigt dit de keuze om te kiezen voor een instapscenario dat opgeschaald kan worden. Dat kan door te kiezen voor beperkte schooltijd voor alle leerlingen, of te kiezen voor bepaalde groepen leerlingen.

Scenario primair onderwijs

- Uitgangspunt is dat zo veel mogelijk kinderen zo snel mogelijk naar school gaan. Geleidelijke opbouw is gewenst vanwege draagvlak en veiligheid.
- Varianten:
  - o Alle kinderen gaan de hele week naar school (1,4 miljoen kinderen)
  - o Alle kinderen gaan de helft van de week naar school (1,4 miljoen leerlingen)
  - o Alle kinderen van groepen 1-4 gaan naar school (685.000 leerlingen).
- Later kan opgeschaald worden: meer groepen naar school respectievelijk alle kinderen meer dagen naar school.
- Uitgangspunt is dat 1,5 meter afstand tussen kinderen niet nodig is en dus de hele klas bij elkaar kan zijn.
- Veronderstelling dat de 1,5 meter ook niet strikt gehanteerd hoeft te worden tussen leraar en leerling.
- De groepen die je hanteert in de klas, hanteer je ook voor pauzes en brengen/ophalen (cohorten).¹

Vragen voor primair onderwijs

1. Is het uit medisch perspectief verantwoord om alle leerlingen tegelijk naar school te laten gaan?
2. Zijn er verschillen in effecten wanneer (1) kinderen uit groep 1-4 de hele week naar school gaan of wanneer (2) alle leerlingen (groep 1-8) de helft van de week naar school gaan? En is er een verschil in de effecten wanneer alle kinderen de hele week naar school zouden gaan?
3. Kan er inderdaad met 100% van de groep in één lokaal les worden gegeven? Of is het beter om dit te beperken tot bijvoorbeeld de helft van de klas? Om hoeveel kinderen gaat dit dan maximaal? Wat zijn de effecten?
4. Is een cohortaanpak noodzakelijk?²
5. Gegeven het feit dat het handhaven van 1,5 meter afstand voor sommige leerlingen niet mogelijk is, kun je de eis van 1,5 meter tussen leerlingen onderling loslaten?
6. Kun je inderdaad de 1,5 meter tussen leerlingen en leraren loslaten?
7. Zijn er verschillen in besmettelijkheid voor kinderen (<12), jongeren (<20) en volwassenen, die verschillen in maatregelen rechtvaardigen?

---

¹ Met een cohort bedoelen we een vaste groep leerlingen die als 'pseudo-gezin' fungeert. Door de samenstelling daarvan niet te wisselen, en het cohort ook te handhaven bij buiten spelen en andere activiteiten, kan verspreiding van het virus worden geremd.

² Met een cohort bedoelen we een vaste groep leerlingen die als 'pseudo-gezin' fungeert. Door de samenstelling daarvan niet te wisselen, en het cohort ook te handhaven bij buiten spelen en andere activiteiten, kan verspreiding van het virus worden geremd.

8. Stel dat de 1,5 meter toch gehandhaafd moet worden, is dan een gefaseerde opening van de school beginnend bij de groepen 5-8 werkbaar?
9. Zijn er hygiënemaatregelen (voor personeel en leerlingen) nodig bovenop de standaardmaatregelen (hoesten in elleboog, papieren zakdoekjes, handen wassen)? Wat zijn de effecten?
10. Wat zijn de effecten wanneer het niet lukt om kinderen de hygiënemaatregelen strikt te laten naleven, bijvoorbeeld vanwege leeftijd of moeilijk gedrag?
11. Is het noodzakelijk om persoonlijke beschermingsmiddelen voor leraren respectievelijk kinderen in te zetten?
12. Is het "temperaturen" van leerlingen en personeel noodzakelijk?
13. Welke kinderen behoren tot de risicogroep vanwege kwetsbare gezondheid en moeten dus worden vrijgesteld voor fysiek onderwijs (maar wel afstandsonderwijs ontvangen)?
14. Moeten kinderen van wie gezinsleden tot de risicogroep behoren vanwege kwetsbare gezondheid ook vrijgesteld worden voor fysiek onderwijs (maar wel afstandsonderwijs ontvangen)?
15. In de situatie dat er voldoende testcapaciteit zou zijn, op welke manier kan die ingezet worden? Voor welke doelgroepen zou dat zinvol zijn? Wat zijn de effecten daarvan?
16. Wat heeft het voor effect als ook onderwijs-zorg weer wordt opgestart en er externen in de school aanwezig zijn om die zorg te verlenen (die vervolgens vaak weer naar een andere school gaan om hetzelfde te doen)? Zijn hier bijvoorbeeld extra hygiënemaatregelen nodig?
17. Is het noodzakelijk om bij gymles rekening te houden met een eventueel risico dat dat mensen met bovenste luchtweginfectie eerder besmettelijk zijn bij lichamelijke inspanning?
18. Wat is het risico als een leraar toch een medische handeling moet verrichten terwijl wel de 1,5 meter geldt tussen leraren en leerlingen, bijvoorbeeld als een kind valt tijdens het spelen? Kan dan bijvoorbeeld het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen een oplossing zijn?
19. Is het noodzakelijk om ouders te verbieden op school of zelfs op het schoolplein te komen?
20. Is het vanuit medisch perspectief wenselijk regionaal te differentiëren?
21. Kunnen medewerkers boven de 50 jaar en risicogroepen veilig werkzaam zijn in het onderwijs? Welke risicogroepen kun je onderscheiden?

Vragen over link met kinderopvang

1. Wat zijn de effecten als leerlingen van verschillende scholen, samenkomen op de buitenschoolse opvang (BSO)? Zijn daar aanvullende maatregelen nodig?

3. Scenario's voortgezet onderwijs

Op basis van de criteria zijn we gekomen tot het volgende basisscenario. We kiezen ervoor de scholen weer deels te openen.

Gezondheid staat voorop. Deze adviesaanvraag heeft de bedoeling tot een scenario te komen dat aan de randvoorwaarden op dat vlak voldoet. Vanwege het feit dat het openen van het voortgezet onderwijs een grotere toename van

het openbare leven veroorzaakt (vooral door toenemend verkeer en openbaar vervoer), zal de opening beperkter moeten zijn en zal er met kleinere groepen gewerkt moeten worden dan in het PO. Uitgangspunt is dat alle leerlingen 25 procent van de tijd naar school gaan.

Het opengaan van de scholen draagt bij aan een open **economie/samenleving**, jongeren behoeven minder opvang van ouders en onderwijs op afstand beïnvloed daarmee minder de economie.

Onderwijskundig is te beredeneren dat brugklassen i.v.m. juiste plaatsing jongeren in vervolklas de (voor)examengroepen meer aandacht verdienen. Voor de examens zijn reeds oplossingen gekozen. Daarmee is het moeilijk groot onderscheid te maken tussen leerjaren: voor alle jongeren lijken contactmomenten van belang om niet verloren te raken.

Voor de **praktische consequenties, haalbaarheid en draagvlak** is een geleidelijke start van het onderwijs echter wel aan te raden.

Dit rechtvaardigt de keuze om te starten met alle leerlingen, maar mogelijk kunnen deze vanuit gezondheidsredenen niet allemaal tegelijk op school aanwezig zijn.

Scenario voortgezet onderwijs

- Uitgangspunt is dat zo veel mogelijk kinderen zo snel mogelijk naar school gaan. Geleidelijke opbouw vanwege draagvlak en veiligheid.
- Alle kinderen gaan naar school (909.000 leerlingen exclusief praktijkonderwijs)
- 1,5 meter afstand tussen leerlingen is noodzakelijk.
- Dan kan 25% van de leerlingen (227.000) tegelijk op school zijn, leerlingen gaan dus niet alle dagen naar school.
- Er moet een redelijke spreiding over leerlingen zijn, zodat alle leerlingen circa 25% naar school gaan.
- Leerlingen zijn dus één dag op school, mogelijk nog iets meer (maar bij voorkeur wel hele dagen).
- Eventueel is de vijfde dag te gebruiken voor leerlingen die het extra nodig hebben.
- Als globaal hetzelfde aantal docenturen beschikbaar is, kunnen alle groepen ook naar 25% van het normale aantal, wat ca. 5-8 leerlingen per groep betekent. Als er minder docenturen beschikbaar zijn, betekent dat meer leerlingen per groep.
- Als het OMT het toestaat: 50% van de leerlingen tegelijk naar school (waarbij een minder strikte interpretatie van 1,5 meter tot 20 jaar nodig is).
- Eventueel: getrapte begintijden en getrapte roosters zodat leerlingen met zo min mogelijk tegelijk aankomen.
- Leraar wisselt zo veel mogelijk van klas in plaats van leerlingen om contact te beperken.
- Bij vakken als gym, handenarbeid en praktijkvakken (vmbo): zelfde maatregelen, mogelijk aangepaste lessen om contact te vermijden.
- Particulier onderwijs is een aparte categorie. Dit type onderwijs kent naar zijn aard al kleine groepen. Het handhaven van 1,5 meter afstand is voor dit type onderwijs werkbaar. Deze categorie scholen kan onder die voorwaarde volledig open.

Vragen voortgezet onderwijs

Onze referentie

1. Hoe groot mogen groepen leerlingen zijn die 1,5 meter afstand houden? Wat zijn de effecten van kleinere groepen? Hoe verschilt dit bij het toelaten op school van 25% respectievelijk 50% van de leerlingen?
2. Is een cohortaanpak noodzakelijk?³
3. Maakt het uit of je de halve klas de hele dag laat komen en de andere helft de volgende dag, of zou je ook halverwege de dag kunnen wisselen? Zijn de effecten bij een van de twee keuzes positiever?
4. Kun je de 1,5 meter tussen leerlingen onderling loslaten?
5. Kun je de 1,5 meter tussen leerlingen en leraren loslaten?
6. Wat is het positieve effect van het hanteren van strikte cohorten binnen de school?
7. Zijn er hygiënemaatregelen nodig boven de standaardmaatregelen (hoesten in elleboog, papieren zakdoekjes, handen wassen)? Bijvoorbeeld schoonmaak lokaal na elke wisseling van groepen? Verplicht handen wassen na verplaatsing? Wat zijn de effecten van deze maatregelen?
8. Wat zijn de effecten wanneer het niet lukt om kinderen de hygiënemaatregelen strikt te laten naleven, bijvoorbeeld vanwege moeilijk gedrag?
9. Wat zijn de effecten van het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen door leraren respectievelijk kinderen?
10. Is het "temperaturen" van leerlingen en personeel noodzakelijk?
11. Welke kinderen behoren tot de risicogroep vanwege kwetsbare gezondheid en moeten dus worden vrijgesteld voor fysiek onderwijs (maar wel afstandsonderwijs ontvangen)?
12. Moeten kinderen van wie gezinsleden tot de risicogroep behoren vanwege kwetsbare gezondheid ook vrijgesteld worden voor fysiek onderwijs (maar wel afstandsonderwijs ontvangen)?
13. In de situatie dat er voldoende testcapaciteit zou zijn, op welke manier kan die ingezet worden? Voor welke doelgroepen zou dat zinvol zijn? Wat zijn de effecten daarvan?
14. Wat zou het effect zijn wanneer leerlingen stage moeten lopen?
15. Is het noodzakelijk om bij gymles rekening te houden met een eventueel risico dat dat mensen met bovenste luchtweginfectie eerder besmettelijk zijn bij lichamelijke inspanning?
16. Wat is het risico als een leraar toch een medische handeling moet verrichten terwijl wel de 1,5 meter geldt tussen leraren en leerlingen, bijvoorbeeld als een kind valt tijdens het spelen? Kan dan bijvoorbeeld een oplossing zijn gebruik van PBM?
17. Is het vanuit medisch perspectief wenselijk regionaal te differentiëren?
18. Kunnen medewerkers boven de 50 jaar en risicogroepen veilig werkzaam zijn in het onderwijs? Welke risicogroepen kun je onderscheiden?

4. Scenario's speciaal onderwijs, speciaal basisonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en nieuwkomersonderwijs

³ Met een cohort bedoelen we een vaste groep leerlingen die als 'pseudo-gezin' fungeert. Door de samenstelling daarvan niet te wisselen, en het cohort ook te handhaven bij buiten spelen en andere activiteiten, kan verspreiding van het virus worden geremd.

Voor deze sectoren is een aangepast scenario wenselijk omdat het om leerlingen gaat waarbij de noodzaak groter is dat ze naar school gaan. Op basis van de criteria zijn we gekomen tot het volgende basisscenario. We kiezen ervoor de scholen weer geheel te openen.

Gezondheid staat voorop. Deze adviesaanvraag heeft de bedoeling tot een scenario te komen dat aan de randvoorwaarden op dat vlak voldoet. Deze vormen van onderwijs kennen sowieso kleinere groepen. Het voorgestelde scenario gaat ervan uit dat de 1,5 meter tussen kinderen niet gehanteerd hoeft te worden. Daarom is het verantwoord om open te gaan. Voor de bescherming van ouders en leraren worden protocollen opgesteld. Dat vergt in deze sectoren (met name (V)SO en SBO) extra aandacht, vanwege behoeften/beperkingen van leerlingen.

Het opengaan van de scholen draagt bij aan een open **economie/samenleving**, jongere kinderen zijn hierbij een grotere belasting voor ouders voor wat betreft thuisonderwijs en opvang, wat ten koste gaat van werk, dan oudere kinderen.

Onderwijskundig geldt dat het gaat om een relatief kwetsbare doelgroep waarbij het extra van belang is dat de kinderen naar school gaan. Voor nieuwkomersleerlingen geldt dat het gebrek aan onderwijs leidt tot een extra achterstand bij het integreren in Nederland.

Voor de **praktische consequenties, haalbaarheid en draagvlak** is het van belang dat de protocollen werkbaar zijn voor het werken met deze specifieke doelgroepen en tegelijk voldoende veiligheid bieden.

Al met al rechtvaardigt dit de keuze voor het geheel opengaan van deze vormen van onderwijs.

Scenario voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs

- Leerlingen speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs helemaal naar school (68.000 leerlingen).
- Leerlingen zitten altijd al in kleinere groepen.
- Uitgangspunt is dat 1,5 meter afstand tussen kinderen niet nodig is en dus de hele klas bij elkaar kan zijn.
- Veronderstelling dat de 1,5 meter ook niet strikt gehanteerd hoeft te worden tussen leraar en leerling.
- De groepen die je hanteert in de klas, hanteer je ook voor pauzes en brengen/ophalen.

Scenario voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs

- Voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs gaat op zelfde manier open als speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs: alle leerlingen de hele week naar school (38.000 + 30.000 leerlingen).

Scenario voor nieuwkomersonderwijs

- Nieuwkomers allemaal naar school (7400 in po, 9300 in vo, totaal 16.700 leerlingen).
- Normaal gesproken vindt les plaats in kleinere groepen, zeker in het vo (maximaal 16 leerlingen).
- Uitgangspunt is dat 1,5 meter afstand tussen kinderen jonger dan 12 jaar niet nodig is en dus de hele klas bij elkaar kan zijn. Voor leerlingen boven de 12 jaar is die afstand wel nodig.

- Veronderstelling dat de 1,5 meter ook niet strikt gehanteerd hoeft te worden tussen leraar en leerling.
- De groepen die je hanteert in de klas, hanteer je ook voor pauzes en brengen/ophalen.
- Nieuwkomersscholen zijn vaker regio-scholen met een groter voedingsgebied.

Onze referentie

Aanvullende vragen voor deze categorieën

1. Kun je inderdaad de 1,5 meter tussen leerlingen onderling loslaten, in ogeschouw nemend dat het in sommige gevallen om kwetsbare leerlingen kan gaan?
2. Kun je inderdaad de 1,5 meter tussen leerlingen en leraren loslaten in ogeschouw nemend dat het in sommige gevallen om kwetsbare leerlingen kan gaan?
3. Wat zijn de effecten wanneer in het speciaal onderwijs hygiënemaatregelen niet strikt kunnen worden nageleefd omdat het in sommige gevallen gaat om leerlingen met verstandelijke en/of lichamelijke problematiek?
4. Gegeven het feit dat leerlingen in het speciaal onderwijs vaker zorg nodig hebben, en er dus ook vaker intensiever fysiek contact nodig kan zijn, zijn er aanvullende maatregelen nodig?

5. Scenario's voor middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs

Basisscenario

- Afstandsonderwijs zal ook in de komende periode zoveel mogelijk worden doorgezet. Wel kunnen specifieke onderwijsactiviteiten, zoals praktijkonderwijs dat niet online aan te bieden is en sommige vormen van examinering/tentaminering, weer op de instelling plaatsvinden.
- Dit zal gebeuren binnen geldende RIVM-richtlijnen (1,5m afstand; vaak handen wassen, etc.), onder andere door spreiding in de roostering, optimale bezetting en spreiding van gebouwen, etc. De precieze invulling zal per opleiding en instelling flink verschillen, wegens de grote variëteit aan opleidingen en gebouwen. Onderzoeksactiviteiten worden/zijn ook vormgegeven binnen geldende RIVM-richtlijnen.
- Hierbij is de verwachting dat het grootste deel van de studenten en medewerkers ook in de komende periode nog niet fysiek op de mbo- of ho-instelling aanwezig zal zijn.
- Voor het mbo en het ho hebben de instellingen al aangegeven dat het mogelijk is om de activiteiten zo te organiseren, dat dit buiten de spits kan plaatsvinden. Om het openbaar vervoer te ontlasten begint en eindigt het fysieke onderwijs niet tijdens spitsijd.

Vragen mbo + hoger onderwijs

- Is een verbod op fysiek onderwijs nog nodig als alle activiteiten binnen de RIVM-richtlijnen worden vormgegeven?
- Indien het algehele verbod dient te worden gehandhaafd, is het dan wel mogelijk om specifieke onderwijsactiviteiten, zoals praktijkonderwijs dat niet online aan te bieden is en sommige vormen van examinering/tentaminering, weer op de instellingen te laten plaatsvinden binnen de RIVM-richtlijnen?

- Zo niet, welke aanvullende richtlijnen/maatregelen zijn er nodig om dit wel vorm te kunnen geven?

Onze referentie

6. Vervoer van leerlingen/studenten

Vervoer van en naar school is een aandachtspunt. In het primair onderwijs zal men meer lopend, fietsend en met de auto naar school gaan. In het voortgezet onderwijs wordt minder met de auto gebracht en meer van openbaar vervoer gebruik gemaakt. In mbo en ho is het gebruik van openbaar vervoer nog groter.

Voor het voortgezet onderwijs is de inschatting van het gebruik van openbaar vervoer als volgt (in duizendtallen):

Aantallen leerlingen	Totaal	gebruikt ov in zomer	gebruikt ov in winter
vo 1-2	376,5	18,83	28,24
vmbo 3+	193,6	9,68	19,36
havo/vwo 3	93,5	4,675	4,675
havo/vwo 4+	245,3	12,265	12,265
pro	29,3	8,79	13,185
vavo vo	6,3		
totaal vo	944,5	54,2	77,7

Vragen

1. Welke modaliteiten zijn denkbaar voor het vervoer van leerlingen en studenten?
2. Specifieker:
  - a. We gaan er vanuit dat voor het basisonderwijs veel aan- en afvoer per fiets gebeurt. Belangrijk is om meer zicht te krijgen hoe het risicoprofiel van een fietser wordt ingeschat. Moeten er extra maatregelen genomen worden in het reguliere fietsverkeer ten aanzien van het op afstand houden, kruispunten, fietsenstallingen etc.? We gaan er daarbij van uit dat de fiets veiliger is qua aan- en afvoer is (gezien contactmomenten en nabijheid) en dat we daar maximaal op kunnen stimuleren (van OV naar fiets). Is dat een juiste aanname?
  - b. Er zal gewerkt worden aan een last-mile-protocol voor fiets in samenwerking met regio's en scholen. Zijn er dan nog bijzondere aandachtspunten dan wel hygiëne-maatregelen noodzakelijk?
  - c. Met betrekking tot het OV en streekvervoer is de 1,5 meter-inrichting een complexe uitdaging. De capaciteit zal bij 1,5 meter zeer beperkt zijn. Er zal wel gewerkt worden met aparte in- en uitstapplaatsen en routing. Is het denkbaar om conform de taxi-werkwijze te werken met indelingen van linksvoor- rechtsachter en is dit voldoende afstand?

- d. Moeten er voor leerlingen die met het openbaar vervoer naar school gaan nog aanvullende maatregelen worden getroffen? Wat zijn hiervan de effecten?
- e. Hoe organiseert de gemeente het leerlingvervoer voor kinderen in het speciaal onderwijs? Hoeveel kinderen mogen er in een bus, gegeven de beperkingen en behoeften van deze leerlingen?
- f. Kan er voor de auto/OV van uitgegaan worden dat kinderen tot een bepaalde leeftijd wel samen kunnen reizen?
- g. Is het nodig om bepaalde doelgroepen of risicogroepen uit te sluiten van het OV? Of andere modaliteiten (denk aan 65+-kaart in OV).
- h. Zijn deelconcepten van vervoer nog mogelijk met extra hygiënemaatregelen of is dit te risicovol (deelfietsen, deelscooters, deelauto's)?

Onze referentie

Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie

Wij zien uit naar uw reactie, waarvoor alvast veel dank.

Hoogachtend,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Ingrid van Engelshoven

de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media,

Arie Slob